

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 24. 8. 2021. Координационо веће УЦИМСИ у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Ђерманов, Јелена	ванредна професорка	Педагогија, 2018
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		председница
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Лендак-Кабок, Каролина	доценткиња	Социјални рад и социјална политика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		чланица
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Сикимић, Биљана	научна саветница у пензији	Лингвистика, 2015
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Балканолошки институт САНУ, Београд		чланица, менторка
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4.		
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5.		
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
установа у којој је запослен-а		функција у комисији

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Невена, Драган, Симић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 31. 8. 1981. Уб, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Енглески језик и књижевност, професор енглеског језика и књижевности   Факултет за примењену екологију „Футура“, Еколошки менаџмент, Мастер – Аналитичар заштите животне средине</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2015,</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Проблеми образовања ромске деце у основним школама на територији општине Уб из родне перспективе и сагледавање могућих решења
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикана и сл.</p> <p>Рукопис докторске дисертације „Проблеми образовања ромске деце у основним школама на територији општине Уб из родне перспективе и сагледавање могућих решења“ има 540 страница, а чине га следећих девет поглавља: Увод (1-6), Теоријски оквир истраживања (7-25), Критички преглед постојеће литературе о проблемима образовања ромске популације (26-37), Етничке и друштвено-економске карактеристике ромске популације на територији општине Уб (38-41), Истраживање (42-52), Резултати истраживања, са потпоглављима: Квантитативни резултати (53-386) и Квалитативни резултати (387-421), Закључак (422-426), Препоруке (427-430), Литература (431-450). Докторска дисертација је снабдевена и Прилозима (451-519), Списком табела и графикана - укупно 348 (520-539) и Биографијом ауторке.</p> <p>Поглавље које уводи “Теоријски оквир истраживања” обрађује подтеме “Етницитет, род и образовање”, затим “Интеркултуралност” (у оквиру кога се посебно бави инклузивним образовањем) и “Ромкиње, родни и етнички идентитет”. Критички преглед постојеће литературе о проблемима образовања ромске популације подељен је на потпоглавља “Проблеми образовања Рома/Ромкиња у Републици Србији”, затим “Искуства образовања Ромкиња/Рома у Европи” и “Закључна разматрања”. Пето поглавље, насловљено “Истраживање” састоји се од осам потпоглавља: “Предмет истраживања”, “Проблем истраживања”, “Циљ”, “Задаци”, “Хипотезе”, “Организација и ток истраживања”, “Узорак” и “Метод”.</p> <p>Најобимније потпоглавље у дисертацији (на више од 330 страна), једно од два у оквиру поглавља “Резултати истраживања”, насловљено је “Квантитативни резултати” а састоји се из седам делова: “Подаци о броју ученика, успеху и изостанцима у ОШ “Милан Муњас” Уб у школској 2017/2018. години”, “Анализа анкета ромских и неромских девојчица и дечака”, “Анализа анкета ромских и неромских дечака”, “Анализа анкета ромских и неромских девојчица”, “Анализа анкета ромских девојчица и дечака”, “Анализа анкета ромских и неромских родитеља”, “Анализа анкета наставног кадра”. Друго потпоглавље (на око 30 страна) насловљено је “Квалитативни резултати” и састоји се из шест делова “Мишљење родитеља ромске деце”, “Мишљење родитеља неромске деце”, “Мишљење родитеља ромске деце са сметњама у развоју”, “Мишљење наставног кадра”, “Однос стручних сарадница и стручног сарадника према образовању ромске деце”, “Мишљење педагошке асистенткиње о проблемима ромске популације”.</p> <p>Садржај Прилога чине: формулар сагласности родитеља за обављање истраживања, анкетни упитник за родитеље, анкетни упитник за ученице и ученике, анкетни упитник за наставни кадар, питања за педагошку асистенткињу, табела за учитеље и разредне старешине, одговори родитеља нерома на нека од питања из анкете (делом са факсимилима оригинала), одговори родитеља Рома на нека од питања (делом са факсимилима оригинала), одговори девојчица неромкиња на нека од питања, одговори дечака нерома на нека од питања, одговори девојчица Ромкиња на нека од питања, одговори дечака Рома на нека од питања, одговори наставног кадра на отворено питање (запажања о Ромима),</p>

“писма” ромских ученица упућена ауторки дисертације, фотографије ромских ученика са ауторком дисертације (фотографије деце се објављују са дозволом родитеља).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација у целини се може оценити као оригинално научно дело које сведочи о доброј упућености кандидаткиње у светску ромолошку литературу са посебним нагласком на студије рода. Из текста дисертације једнако се може сагледати кандидаткињино велико искуство у педагошком раду и познавање релевантне педагошке научне литературе. Као на посебно иновативно може се указати на подпоглавље посвећено теми интерсекционалности у оквиру “Теоријског оквира истраживања”. Наиме, прихватање концепта интерсекционалности од стране кандидаткиње подразумевало је знатно више од једносмерног истраживања рода, проучавања разлика између жена и мушкараца и различитости унутар женских или мушких група. Концепт интерсекционалности успоставља везу између социо-културних категорија и идентитета, а етницитет се комбинује са родом да би се показале њихове међусобне интерсекције. У том циљу кандидаткиња примењује искуства концепта интерсекционалности насталог на пресеку црног феминизма, феминистичке теорије и постколонијалне теорије крајем деведесетих година двадесетог века и почетком трећег миленијума и то пре свега радове Кимберли Креншо. Кандидаткиња користи искуства афроамеричких феминистичких истраживачица, али и европских, позивајући се на радове Сузане Кнудсен која теорију интерсекционалности примењује на анализу мањинских култура и идентитета Туркиња у Норвешкој и жена аутохтоног номадског народа Сами. За контекстуализацију рода, етницита и образовања Ромкиња у Србији кандидаткиња користи и теоријске поставке новијих истраживања интерсекције рода, етницитета и образовања мањинских група и аутохтоних народа Латинске Америке и Африке.

Фокусирајући се на терен Србије кандидаткиња указује на специфичне препреке у образовању ромских девојчица у вези са родном улогом жена у ромским заједницама, односно са традиционалним родним обрасцима који не подстичу образовање девојчица већ се инсистира на њиховој невиности и раној удаји, као и обављању кућних послова и чувању млађе деце. Будући да социолошка истраживања показују да у новије време Ромкиње у Србији преузимају и неке нетрадиционалне улоге, нарочито у сфери „сиве економије“ остаје отворено питање у којој мери је за те „нове“ женске послове потребно формално образовање. У пракси се већ уочавају неки од облика дигиталне писмености ромских девојчица, пре свега коришћење интернета преко мобилних телефона.

Следећи теоријски основ којим се у докторату анализира јесте интеркултурализам. Интеркултурно образовање подразумева учење и стицање способности гледања из друге перспективе и прихватања постојећих различитости, а постиже се радом на изградњи разумевања, поштовања, дијалога и недискриминације међу онима који припадају различитим културама и у том смислу кандидаткиња се осврће на Унескове Смернице за интеркултурално образовање. Кандидаткиња истиче неопходност интеркултурне едукације у образовању ромске деце, али ипак различити приступи попут специјалне едукације, ремедијалне едукације, пружања социјалне помоћи, фокусирања на Роме као на проблематичну групу само подстичу маргинализацију и дезинтеграцију ромске популације. Запажа се да образовни систем у Србији не обезбеђује интеркултуралност и дијалог међу различитим етничким групама и културама и да недовољно познавање култура и обичаја суседа као и недовољно или искривљено познавање историје и културе сопственог народа, традиције повезаности и сарадње са другим етничким заједницама јесу неки од разлога због којих међу младима још увек преовлађују негативни ставови према другима.

Следећи теоријски концепт који прихвата кандидаткиња јесте инклузивно образовање које ставља акценат на једнакост у погледу могућности приступа образовању као и учешћа у њему. Инклузивно образовање узима у обзир индивидуалне потребе и компетенције сваког детета, усмерено је на дете и одговорност за адаптацију ставља на образовни систем а не на дете као јединку.

Наредно поглавље тиче се вишеструке дискриминације Ромкиња: зато кандидаткиња сматра да је потребно применити концепт интерсекционалности уместо фокуса на само једну компоненту. Положај Ромкиња условљен је пореклом, родним аспектом и социо-економским положајем, зато је потребно укрштање етничког, родног и економског аспекта. Кандидаткиња наводи да се већина досадашњих студија посвећених Ромима фокусира само на етницитет, указујући на велики јаз између ромске и неромске популације када је образовање у питању, док се недоољан број истраживања бави разликама између ромских мушкараца и жена или ромских и неромских жена. Поглавље посвећено критичком приказу постојеће литературе о образовању Рокиња/Рома сведочи о одличном познавању релевантне домаће ромолошке литературе (Горан Башић, Божидар Јакшић, Драган Тодоровић) и посебно феминистичке ромолошке литературе (наводе се ставови Свенке

Савић, Хедине Таировић Сијерчић, Сунчице Мацура, Марине Арсеновић, Јелене Ђерманов, Маријане Косановић), затим литературе у региону (помињу се истраживања Весне Бедковић, Жељка Бонета, Маје Бруст Немет, Невена Хрватић, Јосипа Ивановића, Сузане Кунац), као и литературе на енглеском језику која се бави образовањем Ромкиња/Рома у разним европским земљама (Михал Черешник, Радосвета Димитрова, Ада Енгебригстен, Јулија Хашдеу, Ангела Коце).

Кандидаткиња је темељно сагледала социо-економски положај Рома у истраживаној општини Уб: у питању је аутохтона ромска заједница која је, према попису из 2011. године, имала 1.118 припадника, 559 жена и 559 мушкараца. У Одлуци о доношењу Стратегије социјалне заштите општине Уб за период 2014–2018. наведени су званични статистички подаци о ромској популацији и њиховим тешкоћама у образовању (недостатак предшколског образовања, рано напуштање школе, језичка баријера, упућивања у специјалне школе, недостатак подршке од стране родитеља и наставника, маргинализација, узнемиравање, отворена или прикривена дискриминација од стране школских власти, наставника, школског особља, друге деце, неромских родитеља све до формирања сегрегираних одељења). У анализираној Стратегији се наводи да такво стање у образовању одражава најраширеније ставове према Ромима и ставове друштва у целини, а који се свде на непознавање и непризнавање ромске културе и традиције као интегралног дела опште културе. Кандидаткиња скреће пажњу да у случају истраживане општине Уб, треба имати у виду да је у савременој ромологији прихваћен став да Роми нису хомогена етничка група већ да је у питању скуп различитих група које, осим ромским, говоре и другим језицима и имају различиту културу и традицију.

Централни део дисертације чине резултати истраживања образовања ромске деце у основним школама на територији општине Уб у периоду 2017-2019. Анкетно истраживање наставног кадра спроведено је у Основној школи „Милан Муњас“ на Убу, Основној школи „Свети Сава“ у Памбуковици и Основној школи „Душан Даниловић“ у Радљеву. Укупно је анкетирано 48 наставника и учитеља, 21 на Убу, девет у Памбуковици и 18 у Радљеву. Анкетни упитник су попуниле три стручне сараднице, две дефектолошкиње које раде у издвојеном одељењу за децу са сметњама у развоју и једна педагошка асистенткиња, а анкетирани су и један стручни сарадник из Основне школе „Рајко Михајловић“ у Бањанима. Анкетни упитник је подељен целокупном наставном кадру запосленом у основним школама на територији општине Уб, број испитаника није био унапред одређен и попунили су га они који су прихватили учешће у истраживању. Највећи број анкетираних наставника припада групи младих људи до 30 година старости (31,3%) и групи од 31 до 40 година старости (33,3%). Најмањи број анкетираних је из групе од 41–50 година старости (14,6%), док је нешто више оних преко 51 године (20,8%). Више од половине анкетираних има до десет година искуства рада у просвети (52,1%). Девет анкетираних има радни стаж у просвети у трајању 11–20 година (18,7%). Радни стаж у просвети од 21–30 година има једанаест анкетираних (22,9%). Само троје наставника имају радни стаж у просвети преко 30 година (6,3%). Разлог оваквој старосној структури јесте смена генерација просветних радника у школама у којима је анкетање обављено. Анкетни упитник који је садржао 30 питања попунило је 48 наставника, од којих је шест мушког, а 42 женског пола. У професији образовања и васпитања у општини Уб значајно су више заступљене жене него мушкарци, те је анкетом и обухваћено седам пута више жена него мушкараца. Анкетни упитник су попуниле три стручне сараднице, две дефектолошкиње које раде у издвојеном одељењу за децу са сметњама у развоју и једна педагошка асистенткиња, а анкетирани су и један стручни сарадник.

Следећу истраживану групацију чине деца ромске и неромске националности из основних школа „Милан Муњас“ у Убу са издвојеним одељењима (Совљак, Црвена Јабука, Јошева, Лончаник, Стубленица, Паљуви, Мургаши, Руклада, Врховине, Гвозденовић, Тврдојевац, Звиздар, Трлић, Новаци), затим „Душан Даниловић“ у Радљеву са издвојеним одељењима (Горње Радљево, Шарбане, Каленић, Бргуле), „Рајко Михајловић“ у Бањанима са издвојеним одељењима (Брезовица, Врело, Вукона, Калиновац, Кожуар, Таково, Тулари) и „Свети Сава“ у Памбуковици са издвојеним одељењима (Слатина, Радуша, Чучуге, Докмир). Укупно је анкетирано 200 ученика/ученица, 100 ученика/ученица ромске националности припадности и 100 ученика/ученица неромске националности. Од 100 ученика/ученица ромске националности анкетним истраживањем је обухваћено 50 дечака и 50 девојчица. Такође, од 100 ученика/ученица неромске националности, анкетирано је 50 дечака и 50 девојчица. Од укупног броја анкетираних ученика/ученица ромске националности највише је анкетирано ученика/ученица петог разреда (26) и осмог разреда (19) док

најмање анкетираних похађа први разред, само двоје. При анкетирању ученика/ученица неромске националности није анкетирани ниједан првак, док је такође анкетирано највише ученика/ученица петог (20) и осмог разреда (20).

Анкетним истраживањем родитеља, обухваћено је 55 родитеља неромске деце и 50 родитеља ромске деце. Од 55 родитеља неромске деце анкетирано је 12 очева и 43 мајке. Од 50 родитеља ромске деце анкетирано је 16 очева и 34 мајке. У узорак су укључени и родитељи ромске деце која похађају издвојено одељење Основне школе „Милан Муњас“ за децу са сметњама у развоју (њих троје).

Подаци који су прикупљени анкетним истраживањем пренети су у електронску форму помоћу програма IBM SPSS Statistics 22. У оквиру овог програма извршена је обрада података. Подаци су представљени помоћу табела које су направљене у оквиру програмског пакета Microsoft Word. За прецизнију и јаснију представу података направљени су графикони у програму Microsoft Excel који су затим пренети у Microsoft Word.

На основу обављене квантитативне анализе кандидаткиња закључује да неромски учесници истраживања ромску културу посматрају као хомогену, али да, на супрот таквим ставовима, за анализу негативних фактора у образовању ромске популације у Србији треба узети у обзир постојање унутаргрупних разлика што од свих учесника у образовном процесу захтева боље познавање ромске културе, интеркултурна знања и вештине као и прилагођавање стварним потребама одређених ромских заједница.

Резултати истраживања показују да је наставни кадар у потпуности свестан постојања тешкоћа у образовању ромске популације у овој општини. Препреке у образовању ромске деце на територији општине Уб углавном су сличне онима са којима се сусрећу ромска деца у неким другим срединама у Србији: лоше економско стање породице, нередовно похађање наставе, низак ниво образовања родитеља, недовољна сарадња родитеља ромске деце са наставним кадром и одсуство свести о значају образовања. Ромске девојчице су у неповољнијем положају у односу на дечаке будући да се њихово школовање раније завршава. Учесници истраживања потврдили су хипотезу да главну препреку у образовању ромске деце представљају лоши материјални и стамбени услови живота. Ситуација у којој живи већина ромских породица на територији општине Уб објективно је изузетно неповољна и то се одражава на школовање деце. Оправдане су препоруке наставног кадра да локална заједница треба да подстиче запошљавање Рома и пружа им помоћ у налажењу посла. Једна од кандидаткињиних препорука јесте повезивање породице са хуманитарним организацијама које могу да пруже помоћ у обезбеђивању пристојних услова живота.

Учесници истраживања потврдили су и хипотезу да родитељи ромске деце недовољно сарађују са наставним кадром и стручним органима школе, а као основни разлози наводе се велики број чланова породице и борба за обезбеђивање пристојног живота. Кандидаткиња сматра да би присуство медијатора било од великог значаја за успостављање баланса између нормалних услова живота и образовања, да би медијатор могао да укаже на права и обавезе, односно да пружи информације али и да делује проактивно.

Истраживање је потврдило хипотезу да ромске девојчице чешће напуштају основну школу пре завршетка у односу на ромске дечаке и неромску децу што су потврдили и статистички подаци добијени прегледом педагошке документације. Кандидаткиња сматра да задатак сагледавања улоге традицијске ромске културе превазилази педагошке компетенције наставног кадра, али да се на локалном нивоу могу укључити Ромкиње као асистенткиње у настави или као медијаторке, чиме би се повећала њихова видљивост, дао допринос оснаживању девојчица и жена и постепеном постизању родне равноправности.

Мишљења учесника истраживања потврдила су и кандидаткињину хипотезу да ниво образовања родитеља утиче на формирање става према образовању деце. Анализа је показала да је ниво образовања ромске популације знатно нижи у односу на општу популацију, ниво њихових амбиција је нижи, тако и ромска деца, попут својих родитеља, имају ниже аспирације у односу на неромску. Ставови о важности подизања свести ромских родитеља и деце о неопходности образовања путем медија и уз помоћ локалне заједнице, о потреби укључивања родитеља у школска дешавања и напредовање детета данас су општа места у декларативној образовној политици у Србији, ипак, кандидаткиња истиче да у неким срединама, као што је то истраживана општина Уб, недостају конкретна решења.

Међутим, хипотеза да наставни кадар није довољно оспособљен за рад са ромском децом није у потпуности потврђена резултатима кандидаткињиног истраживања. Наставни кадар и стручни

сарадници сматрају да знају довољно о раду са ромском децом, мада би волели да науче и нешто више, али истичу да ромским питањима треба да се баве Центар за социјални рад и педагошка асистенткиња. Свесни су да је ромским ученицима потребна посебна пажња коју они не могу да им посвете услед недостатка времена, обавезни су, наиме, да испуне предвиђени план и програм. Чини се да не успевају да сагледају значај сопствене улоге у процесу образовања ромске деце и њиховог мотивисања за наставак образовања. Треба напоменути да је у питању самопроцена и да би се објективнија слика могла добити спровођењем обухватнијег истраживања о томе колико наставни кадар, стручни сарадници, родитељи неромске деце и сама деца поседују знања о ромској популацији, ромској култури и традицији.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Симић, Невена (2021), Мишљења наставника и стручних сарадника о проблемима образовања деце Рома, *Учење и настава* 1, 119-140. **M53**

Андрић, Невена (2016), Идентитети образованих Ромкиња и Рома на друштвеној мрежи фејсбук, у: *Дигиталне медијске технологије и друштвено образовне промене* 6, Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, 11–28. **M44**

Симић, Невена (2017), Анализа садржаја фејсбук страница женских ромских организација у Србији, у: *Дигиталне медијске технологије и друштвено образовне промене* 7, Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, 221–239. **M44**

Андрић, Невена (2016), Савремена култура Рома у Србији: ромски хип-хоп, *Фолклористика* 1/1, Часопис Удружења фолклориста Србије (Online), Београд, 253–255. **M54**

Симић, Невена (2017), Архетип неукротивости, *Генеро* 21, Часопис за феминистичку теорију и студије културе, Београд: Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, 199–203. **M52**

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Докторска дисертација скреће пажњу на потребу уважавања локалних специфичности ромских заједница у Србији и указује на потребу да се на ромске заједнице не гледа као на хомогене имајући у виду њихову веома сложену унутрашњу динамику и стратификацију које значајно утичу на родне улоге Ромкиња и Рома и непосредно се одражавају на њихово образовање .

Анализом стања у одабраној локалној заједници (општина Уб) показало се да су препреке у образовању ромске деце углавном су сличне онима са којима се сусрећу ромска деца у другим срединама: лоше економско стање породице, неповољни услови становања, низак ниво образовања родитеља, недовољна сарадња родитеља ромске деце са наставним кадром, постојање стереотипа и предрасуда о ромској полулацији. Кандидаткиња запажа присуство скоро потпуне генерализације ове заједнице од стране образовног кадра на основу примера деце са којима се сусреће током својих редовних образовних активности. Негативни примери су лакше уочавани и истицани, а успешна образовна постигнуће ромске деце нису посебно помињана, делом зато што нису очекивана, а делом зато што је то одраз актуелног стања образовања ромске деце у општини Уб.

Ромска деца углавном сматрају да је школа много важна за успех у животу, како за девојчице тако и за дечаке. Нема значајнијих разлика у одговорима ромских девојчица и дечака осим у погледу амбиција, будући да девојчице у већој мери изражавају жељу да заврше факултет. Ипак, ромске девојчице су у неповољнијем положају у односу на дечаке будући да се њихово школовање раније завршава, упркос томе што већина родитеља ромске деце наводи да је образовање подједнако важно и за мушку и за женску децу. Родне разлике потврђују статистички подаци добијени прегледом педагошке документације.

Ауторска исправно запажа да, за разлику од бројних сличних истраживања која су показала да је непознавање језика велика препрека у образовању ромске деце, ромска деца на територији општине Уб познају српски језик у довољној мери да могу да прате наставу. Неповољна материјална ситуација већине ромских породица на територији општине Уб одражава се на школовање деце. Процент незапослених Ромкиња указује да је очувана традиционална подела родних улога, што значи да мушкарац издржава породицу, а жена брине о кући и деци. Услови у којима живе намећу потребу да се деца што пре запосле па се не инсистира на образовању иако га начелно сматрају пожељним, како за мушку тако и за женску децу. Ипак, родитељи ромске деце сматрају да ни образоване Ромкиње/образовани Роми немају једнаке могућности за запослење у поређењу са припадницама/припадницима већинске популације тако да нису уверени да ће образовањем обезбедити себи посао и боље услове за живот. Због тога не чуди низак ниво аспирација ромске деце, она теже реалнијим циљевима које ће лакше постићи, а то је да што пре изађу из школских клупа и почну економски да доприносе породици. Одлуку о наставку школовања већином доносе родитељи.

Наставни кадар сматра да незаинтересованост родитеља ромске деце за сарадњу са школом, низак ниво њиховог образовања и одсуство свести о значају образовања њихове деце отежавају ситуацију у погледу образовања ромске деце. Стручни кадар наводи да постоје елементи ромске традицијске културе, која ни данас није напуштена у ромским заједницама на територији општине Уб, попут малолетничких, „дечијих“ бракова са једне, и фаворизовања мушке деце, са друге стране, што утиче на нижи степен образовања ромских девојчица, које због удаје напуштају школу. Осим тога, на супрот тврдњи родитеља ромске деце да је образовање подједнако важно за мушку и женску децу те да у том смислу не праве разлику, наставни кадар наводи другачија искуства у пракси. Педагошка асистенткиња потврђује постојање родних разлика у погледу напуштања основног образовања, односно да девојчице раније напуштају школовање због раних бракова, као и да постоји пракса продаје ромских девојчица.

Наставни кадар, стручне сараднице/стручни сарадници, родитељи неромске деце и сама деца не поседују довољно знања о ромској популацији и о ромској култури и традицији. Резултати показују да учеснице/учесници истраживања ромску културу посматрају као „хомогену“. Међутим, за анализу негативних фактора у образовању ромске популације у Србији треба узети у обзир постојање унутаргрупних разлика што од свих учесница/учесника у образовном процесу захтева боље познавање ромске културе, интеркултурна знања и вештине као и прилагођавање стварним потребама одређених ромских заједница.

Резултати истраживања у образовању ромске деце која похађају основне школе на територији општине Уб, посматрано из родне перспективе, довели су до закључака који треба да

представљају смерницу за налажење решења на локалном нивоу. Постављене хипотезе реализоване су на следећи начин:

1) Ромска деца имају слабији успех у школи у односу на неромску децу – Ова хипотеза је у потпуности потврђена. 2. Ромска деца имају већи број изостанака у односу на неромску децу – Анализа педагошке документације је потврдила претпоставку о знатно већем броју изостанака ромске деце што неминовно води лошијим постигнућима. 3. Ромске девојчице имају бољи школски успех од ромских дечака – Иако се у стручној литератури указује на то да су ромске девојчице успешније у школи, у овом истраживању та хипотеза није потврђена. 4. Ромске девојчице чешће напуштају основну школу пре завршетка у односу на ромске дечаке и неромску децу – Хипотеза је у потпуности потврђена. Родне разлике постоје у том смислу, што потврђују статистички подаци добијени прегледом педагошке документације с једне стране и резултати квалитативног истраживања с друге. 5. Ромска деца на територији општине Уб довољно познају српски језик на коме се одвија настава – Хипотеза је у потпуности потврђена будући да сва анкетирана ромска деца говоре српски језик. 6) Деца која похађају основне школе на територији општине Уб нису изложена расној дискриминацији ни сегрегацији – Истраживање је показало да нема сегрегације док је расна дискриминација делимично присутна. 7) Родитељи ромске деце са територије општине Уб су свесни значаја образовања за будућност своје деце – Хипотеза је делимично потврђена. Родитељи ромске деце наводе да је образовање важно, али ипак немају великих амбиција у том смислу и у већини сматрају да је довољно да дете заврши занат. 8) Родитељи ромске деце сматрају да је образовање подједнако важно за девојчице и дечаке – Хипотеза је делимично потврђена. Родитељи ромске деце тврде да им је подједнако важно да школују женску и мушку децу. 9) На формирање става ромских родитеља према образовању своје деце утиче њихов ниво образовања – Хипотеза је у потпуности потврђена. Ниво образовања ромске популације је знатно нижи у односу на општу популацију, ниво њихових амбиција је нижи, тако да и ромска деца, попут својих родитеља, имају ниже аспирације у односу на неромску. 10) Главну препреку у образовању ромске деце представљају лоши материјални и стамбени услови живота – Хипотеза је у потпуности потврђена. Ситуација у којој живи већина ромских породица на територији општине Уб објективно је изузетно неповољна и то се одражава на школовање деце. 11) Родитељи ромске деце недовољно сарађају са наставним кадром и стручним органима школе – Хипотеза је у потпуности потврђена. Наставни кадар и стручни органи школе указују на неодговорност и незаинтересованост ромских родитеља за школски успех своје деце.

Препреке на које наилазе ромска деца која похађају основне школе на територији општине Уб, у вези су са етничком припадношћу, социоекономским статусом, образовањем родитеља, родом. Сви ови фактори узрокују слаба образовна постигнућа ромске деце и представљају ризик да ће се и у будућности одржавати велики јаз међу ромским и неромским становништвом у погледу образовања, учешћа на тржишту рада, материјалног статуса.

Будући да до сада нису рађена слична истраживања о образовању Ромкиња/Рома на територији општине Уб, иако свесни постојања проблема, ни локална заједница ни сви актери/актерке који/које учествују у образовно-васпитном процесу нису могли имати потпуну слику стања, сагледано из различитих углава. Подаци до којих је дошло ово истраживање представљају допринос постојећем корпусу знања о ромској популацији и посебно је значајно за решавање проблема на локалном нивоу будући да се до предлога за решавање проблема образовања ромске деце на територији општине Уб дошло на основу мишљења деце, родитеља и наставног кадра.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Истраживање се у методолошком смислу смешта на интерсекцији рода, етницитета, друштвеног и економског положаја Ромкиња/Рома. Са становишта родних студија, истраживање се базира на анализи родног аспекта у свим наведеним областима интерсекције: род и етницитет, род и образовање, род и инвалидитет.

Истраживање обављено помоћу неколико анкетних упитника које је докторанткиња сама конципирала. Један упитник је био намењен деци, други родитељима деце која похађају основне школе на територији општине Уб и родитељима ромске деце са сметњама у развоју, трећи наставном кадру запосленом у основним школама на територији општине Уб, стручним сарадницама и стручном сараднику. Педагошкој асистенткињи су постављена посебна питања и са њом су у више наврата вођени разговори. Упитник за ученице/ученике имао је за циљ прикупљање података о ономе што има значајан утицај на учење и успех у школи, од породичне ситуације и родитељског односа према школском успеху деце, до ставова ученица/ученика према учењу, успеху, особинама другарица/другова, односу наставница/наставника према њима и другима у одељењу.

Млађа деца, од првог до четвртог разреда попуњавала су анкетни упитник уз помоћ разредних старешина или уз помоћ ауторке, па би у овом случају поузданост добијених одговора могла бити релативизирана. Ауторка и сама указује на чињеницу да су разредне старешине понекад за истраживање бирале боље ученике, вероватно уверене да ће добити поузданије одговоре.

Анкетни упитници у матичној школи на Убу прикупљени су у оквиру сарадње са разредним старешинама и педагошком асистенткињом, а у другим школама анкетирање су омогућиле директорке школа. Ауторитет директора и наставника такође је могао утицати на искреност анкетираних ученица/ученика и њихових родитеља. Други подаци коришћени приликом израде дисертације добијени су прегледом педагошке документације, неформалним разговорима са педагошком асистенткињом и стручним сарадницама /сарадником и такође могу бити оцењени као субјективни, свест о могућој субјективности учесника анкете ни на који начин не умањује научну релевантност самог истраживања будући да је ова субјективност унапред очекивана.

Анкета са ромском децом и ромским родитељима обављена је на српском језику, што је такође могло утицати на квалитет добијених одговора.

Са друге стране, највећу вредност обављеног квантитативног истраживања представља његова свеобухватност и значајан број питања (и добијених одговора) који су у докторату прецизно анализирани. Количина и аналитички потенцијал упитником прикупљених података омогућава и истраживања друге врсте (пре свега применом квалитативне анализе) која могу бити основа за друге научне радове.

Докторска дисертација је прошла проверу оригиналности применом софтвера за детекцију плагијаризма iThenticate, који је показао да Similarity Index износи 5%. Провером рада установљено је да рад не садржи плагирана места, те да је реч о оригиналном истраживању. Све подударности односе се на устаљене техничке референце у формату базе НАРДУС, које програм препознаје као једнообразан садржај, на цитате у тези наведене знаковима навода, или на референце.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Докторска дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе? Дисертација садржи све битне елементе неопходне у научним истраживањима родних студија. Основни циљеви истраживања су добро дефинисани, елаборација и анализа резултата добијених квантитативном анализом јасне су и логичне. Коришћена је релевантна научна литература из области студија рода, ромологије и примењене педагогије, а библиографске јединице наведене у тексту дисертације обједињене су у списку коришћене литературе. Сва неопходна документација дата је у прилогу, а спроведена истраживачка процедура у потпуности је у складу са етичким принципима савременог научног теренског истраживања.</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци? Обављено квантитативно истраживање и креирани упитник по коме је истраживање спроведено представљају оригинално научно дело. У дисертацији развијен аналитички модел може послужити као узоран модел за упоредива истраживања у другим ромским заједницама у Србији, па и региону. Примена концепта интерсекције рода, етницита и образовања такође се може оценити као важан допринос науци и подстицај другим истраживачима да се ослоне на примену ове методологије. Осим доприноса науци (како родних студија, тако и ромологији), дисертација има и практичну примену за доношење одлука у оквиру локалне управе и функционисања образовног система у општини Уб.</p>
<p>4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања? Дисертација нема формалних нити суштинских недостатака.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p>
<p>На основу наведеног, комисија предлаже:</p>
<p>а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана; б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени); в) да се докторска дисертација одбије.</p>

Место и датум:

1. Име, презиме, звање и потпис
_____ , председник

2. Име, презиме, звање и потпис
_____ , члан

3. Име, презиме, звање и потпис
_____ , члан

4. Име, презиме, звање и потпис
_____ , члан

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.